

Jon Arano

POETA AZKENERAINO

BIZIRAUN DUGU, ETA BIZIRAUTEA BERA EZ DA GUTXI

Jon Arano bada nor gure literaturan. Nekaezina zen garai batean, poemak idazten, Eustakio Mendizabal *Txikia*-renak eta besterenak editatzen, *Ostiela!* sonatua eta gainerako aldizkariak argitaratzen, prentsan eta irratian kolaboratzen, eta beti irakurtzen. Haatik, urteak eman ditu plaza nagusitik eta foku handietatik kanpo. Oraindik orain, berriz, ipuina argitaratu du booktegi.eus-en, eta joan gatzazkio.

 MIEL. A. ELUSTONDO ZALDI ERO

Aspaldi zure lanen berri ez genuen. Errusiar erruletara jolastu nahi? ipuin luzea irakurri dizugu sarean...

Iaz egonalditxo bat egin nuen Usurbilgo sendategian –beste batzuek *sedantegia* esaten diote–, denbora ere banuen, eta narrazio horixe etorri zitzaidan burura. Sendategian “aurkitutako” testu baten moldaketa da, azken finean, labezomorro habia batean testua aurkitu duen pertsona ezezagunaren ohar batzuk erantsita. Gaztetako bizikizun batzuetan oinarritutako narrazioa ere bada, ipuin luze bat. Jakina, testua sendategian aurkitu nuela eta zera hori gutzia literatur lizentzia da, klasikoa, oso erabilia idazlearen biografia

mozorrotzeko, eta fikzioa egiteko. Hala-koetan, inork jakitekotan, idazleak beste inork ez du jakiten zer duen benetan berea, eta zer duen asmatutakoa. Ideia ego-si, idatzi, orraztu, zenbait lagunek egindako ekarpenak baliatu, eta argitaratu dut istorioa. Gustura nago.

1936ko Espainiko Gerra Zibila, Bilboren Erortzea, Paco Echevarria ofiziala Frantziako Atzerritar Legioan sartzea eta Aljeriara destinatzea. Hango berriemaile izango dugu, berriz, Arthur C. K. legionarioa...

Eta legionario horrexek kontaktzen du dena. Aljeriako gerla da eszenatokia,

edo eszenatokia baino gehiago, baina protagonisten bizikizunek agintzen dute narrazioan. Echevarria, esaterako, gudarrietakoa da. Espainiako Gerra Zibila galdu dute, baina bera ez da errenditu. Frantziako Atzerritar Legioan sartu, eta Indotxinan ere errenditzea egokitu zaio. Aljeriako gerran dabilela, berriz, han ere gerra galtzera doala jabetuko da, baina orduan ere ez du errenditu nahi, eta errenditu orde, errusiar erruletara jolas egingo du: bizitza jokatuko du. Ez da ari diruagatik, ezta denborapasa ere, bere buruaren kontra ari da bizia jokatzen. Zenbait traizio handiren aurkako kontuak kitatzeko asmoa du...

Jon Mikel Arano Aramendi

ITSASONDO, 1961

Kazetari, poeta... Hamaika hedabidetan barreiaturik dira bere lanak: *Zeruko Argia*, ARGIA, *Egin*, *El Diario Vasco*, *Gara*, *Egunkaria*, *Berria*... *Komatxo artean* literatura saioa egin zuen Herri Irratian, eta *Kantillape* eta *Goierritarra* sortzen parte hartu zuen. Poesiarekin batera, *Ostiela!* aldizkariak eman zion izenik handiena Jon Aranori, eta bere eskutik etorri zen euskarazko lehen aldizkari pornografikoa ere: *Pornolore*, *larrugintza eskuliburua*. Poema liburuak ditu *Bileterik gabe*, *Malezia sorta*, eta *Zeruak eta ifrentzuak*, eta berak editatua da *Hitz etena*. Eustakio Mendizabal Txikiaren *Olerkiak* liburuak.

Paperean irakurri izan dizkizugu orain arteko lan guztiz gehienak. Narrazio hau, aldiz, *Booktegi* webgunean ezarri duzu, paper euskarrikorik gabe, alegia.

Sarean argitaratu dut, bai, eta harri-garrizko harrera izan du. *Booktegi*-k bere sarea erabili du, eta, bestalde, neroni ere narrazio hau lagunen artean zabaltzen saiatu naiz, bizi garela esateko-edo, Whatsappez eta e-postaz, baina zenbakiak ez datoz hortik, ahoz aho ere ibiliko zen kontua, ze *Errusiar erruletara jolastu nahi* martxoaren hasieran argitaratu, eta bi hilabetera 1.200 irakurketa eta deskarga baino gehiago izan ditu. Eta egin ditudan elkarrizketen ostean, irakurle gehiago izango dituela uste dut. Arrakasta, ezta? Eta ez arrastaka, askotan halaxe ibili gara-eta, zer irakurlego dugun ez dakigula. Paperean argitaratzeari dagokionez, hainbat lan ditut oraindik argitaratu zain: poesia, ipuinak, elkarrizketa-liburua, saiakera, nobela... Denborak esango du zer datorren, eta nola.

Itzulpenik ez duzu aipatu, baina Joseba Sarrionandiari Habanako gaukarietako azkenean irakurririk dakigu Che Guevararen kapilau izandako Javier Arzuagaren liburuak ere ekarria duzula euskarara: *Gauerdian minean*.

Badira bost urte Arzuagaren lan hori euskaratzeko eskatu zidala ezagun batek. Besteak beste, Joseba Sarrionandiak akuilatuta hasi nintzen *Gauerdian minean* itzultzen. Badakizu, [ARGIA, 2010, azaroak 7] Oñatikoa zen Javier Arzuaga, fraide frantziskotarra Kuban, eta Habanan zegoen hango iraultzaren garaian, fusilatuei hormara laguntzen eman zituen iraultza garaiko lehen hilabeteak [ARGIA, 2010, azaroak 7]. Handik urteetara, testigantza liburu latza idatzi zuen, *A la medianoche* (Gauerdian) [Semillas en el Tiempo, 2016], orain dela bost urte itzuli nuen. Aurtun argitaratuko dutela espero dut. Lan nekeza izan da, bertsio irakurterraza egin nahi izan dut, eta hori ere zama gertatu zait. Bestalde, liburu handia da, ez da lodia, baina bai intentsua, latza, eta ederra.

Zure izena, eta izanaren puska bat, *Ostiela!* aldizkariari loturik dago. Hantxe egin zenituen lehen urratsak.

1996an hasi ginen *Ostiela!* egiten, baina lehenago hasi ginen lanean. 1989an *Goierritarra* sortu genuen, alaiak eta ausartak, gazteak edo berdeak ginen garaian. *Ostiela!* gero etorri zen, eta ordurako ia *berrogeitamargatuak* ginen, grazia galtzen hasita geunden. Orain 60 urte ere beteak ditugu, Iñaki Segurola lankide ohia ere hil zaigu, eta irribarre gutxiago egiten dugu, gure adineko jende gehienak bezala...

Ibilaldi luzea egin duzu bateko eta besteko hedabideetan: *Zeruko Argia*-n...

Hantxe publikatu zizkidaten lehen poemak, ezizenez sinatu nituen...

Bego hori ere. Bateko eta besteko hedabideetan jardun duzula esaten ari nintzen, eta zerrenda ez da txikia: ARGIA, *Goierritarra*, *Egin*-eko *A ze astelehena* gehigarria, *Susa* literatur aldizkaria, *El Diario Vasco*-ren *Zabalik* gehigarria, *Komatxo artean* irratsaioa... Zeure sormen lanez gainera.

Ibilaldi luzea egin dut, malkartsua, pasadizoz josia. Hainbat istorioren intra-historia egingo bagenu!... Ederki pasatu genuen, diru gutxirekin alai, borrokan eta alternatibo, baina handik urteetara, ez zait errentagarri suertatu. Garbi esango dizut: *Ostiela!* eta gero, uste nuen idazle profesionalaren bidea egiten hasiko nintzela, eta egiteko moduan izango nintzela. Enkarguak jaso, eta batzuetan ezin betetzeko modukoak ziren; beste batzuetan, gaizki pagatutakoak. Lan egin nahi, itzulpenak egiten dituen enpresa batera joan, eta izena autonomoetan eman behar nuela.

Hala esaten zuten toki askotan...

Badakizu, hortaz. Eta nik esaten nien: "Autonomo egin? Baina nola egingo naiz autonomo, kuota pagatzeko dirua ez bazait ailegatzen?". Beharbada oker egin nuen nire izena autonomoetan ez

emanda; beharbada, ez. Hura autonomo faltsua izatea zen, hori zer zen inork ez zekien garaian, edo inork horretaz ezer esaten ez zuenean. Zortea ere izan nuen zenbaitetan enkarguzko lan ongi ordainduak jaso nituelako. Halaxe egin genituen ia hogeitun urte eta, honezkero, zer egingo diogu, bada?

“

**Ez naiz lanean
gelditu, baina inor
gutxi garelakoan egongo
dira hainbat: debaldeko
lanetarako besterik ez
zaigu deitzen”**

**Enkarguzko lanak,
batzuetan ongi
ordainduak, beste
batzuetan ez.**

Ahal zena egin dut! Gustuko lan batzuk egin ditut enkarguz, eta han eta hemen kazetari ere ibili naiz, eta kazetaritzaz iritzia ere eman dut, baina hori ere ez da, agidanez, egin beharrekoa.

Ez dut uste kazetaria bere lanbideetik luzaro bizi daitekeenik, duin eta oparo, Nire kasuan, arrastaka ibili naiz hainbat hamarkadatan, batean idazle, bestean idazlari, beti idazten, baina biziraun besterik ez dut egin, bizipoz

POESIA

“Poesiak ez gaitu abandonatu, guk poesiagintza pixka bat bai. Hala ere, aspaldi metatutako milaka paper biltzen, osatzen eta txukuntzen ari naiz, argitaratzeko, ahal dela. Bestela, gure bizitza ez da batere interesgarria”.

ONA

“Literatur genero guztietatik ikastea da hoberena. Kuestioa da ona izatea, horixe da garrantzitsuena. Izan litezke filmak, komikiak, edozein arte eder... bata edo bestea, norberaren eta momentuko aldarrearen arabera. Ni, behintzat, zalea naiz, eta entretenigarrikeri zerbait esaten badute, orduan eta hobeto”.

TXIKIA

“Aste Santuan bete ziren 50 urte Eustakio Mendizabal Txikia Algortan hil zutenetik. 1992an bere lanaren gaineko liburua atera genuen, *Hitz etena*. Hura baino lehen, hala ere, 1987an, Txikia-ri poema luze bat idatzi nion, baina negargarri editatu zidaten, eta hori ere zuzentzen, orrazten eta presatzen aritu naiz berrikitan. Nik uste ikus-entzunezko bikain bat egiteko gidoia ere izan litekeela poema luze hori”.

Azken hitza

LANDU

“Gauzak landu egin behar dira. Ahozapi batean idazteak ez du balio. Joxean Artzek bai, egin zuen, eta Hegoak ebaki banizkio... atera zitzaion, baina hori oso gutxitan gertatzen da. Hala iristen da inspirazioa, ipurdia-ekin idatziz, eserita idatziz, eta landu, eta halako batean utzi, ze noizbait amaitutzat eman behar da idatzitakoa, eta bere horretan utzi”.

handirik gabe. Gaztetan oso dibertigarria izan zen, ARGIAN, *Susa*-n, eta han eta hemen kazetari izaten ikasi nuen garaian. Hasieran bai, dibertitua zen. Gero etorri dira tragikomeriak. XX. mendeko gizona izango naiz, zerua goran, behean lurra, ez naiz damu, ez kontent.

Ez damu, ez kontent...

Ez. Hainbat lorpen ditugu. Eginari eutsiko diogu! [Anjel] Sukia monsinoreari elkarrizketa egitea lortu nuen, haren familiaren bidez, eta J.J. Petrikorenarekin batera publikatu genuen ARGIAN [2007, 1303 zenbakia.]. Sukiaren 6.000 orrialdeko lana ere ibili nuen elkarrizketa egin ahal izateko: *Obras y escritos pastorales* (Obra eta izkribu pastoralak). Jakina, ez nuen dena irakurri, baina bai ondo aztertu, eta gogoan daukat Galizian egindako egonaldiairen aitzakian Rosalia de Castrori erreferentzia egiten ziola, edo Primo Leviren Hau gizon bat bada lana ere aipatzen zuela. Alegia, oso buruargia zela Sukia. Euskaraz ere idatzi zuen.

Zer idatzi zuen euskaraz Anjel Sukiak?

Poesia! Ohorezko aipamena jaso zuen 1936ko Olerti Egunean, Lekeition, Euzko apaizgaiarena lanarekin. *Goierritarra*-

-n ere zerbait idatziko nuen Sukiaz. Eta, gero, hil zenean, egunkarirako ere idatzi, eta igandeko gehigarrian publikatu zidaten idatzitakoa –gaiari azala ere eman zioten–, eta denera ez nuen jaso uste nuena, hura idazten hamabost egun baino gehiago eman eta gero. Eta, orduan, bestelako lan batzuk egiten hasi behar izan nuen, eta ahal den bezala ibili naiz urte hauetan. Beka bat ere jaso nuen...

Joseba Jaka literatura bekaz ari zara: *Zeruak eta ifrentzuak* poema liburua argitaratu zenuen 2007an.

Bai, hori ere bai, baina bekarena esan dudanean ni Itsasondoko Udalaren bekaz ari nintzen, hango meategien, edo arbeltegien, eta jaioterri osoaren historia biltzeko eta idazteko bekaz. Urtebeteko beka zen, baina urte eta erdi ere aritu nintzen. Hala ere, 20 urte lehenago hasitako lana nuen, eta geroztik ere segitu nuena. Ehun lagun baino gehiago elkarrizketatu nituen, baina, azkenean, hantxe gelditu zen nik egindakoa.

Non gelditu zen? Zer esan nahi duzu?

Ondareaz arduratzen den enpresa bati eman ziotela lana, eta osatu zutela zerbait. Hantxe aipatzen dute nire izena, baina besterik ez. Ni, joan den hamabost urte honetan herri ondarea arpilatu dutelakoan nago. Nik egindako lana, egindako elkarrizketa mordoa eta gainerakoa, ez dute argitaratu. Lana ez dago zeharo bukatuta, argazki batzuk eta falta zaizkio, baina ez zait iruditzen Itsasondoko Udalak nire lan hura bukatzeko borondaterik duenik. Esker onik ez! Bitartean, hortxe daude hainbat kilo paper, milaka orri, hautsa biltzen alferalferririk. Ez naiz lanean gelditu, baina inor gutxi garelakoan egongo dira hainbat: debaldeko lanetarako besterik ez zaigu deitzen.

Zeuk berreskuratu zenituen, edo eman zenituen ezagutzera, *Lotsatiren* poemak.

Gurutz Sarasola, *Lotsati!* [1915-1936] Eta banuen esatekorik, baina hitza hartzea galarazi ziguten, eta gero neronek ez nuen ekarpenik nahi izan, nahiz eta gure amaren eta zenbait herritarren lekukotzak nituen. Esker onik ez orduan ere. Bitartean, Iñaki Bodas Larrayozen poemak editatu nituen, Goierriko Kasta

sortu genuen, eta, bidean, hainbat gauza argitaratu ditugu, errezitaldiak egin ere bai, zenbait musikarik nire poemak kantatu dituzte... Gauza asko dira, eta ez dauzkat denak gogoan, edo luze joko luke. Eta poliki-poliki, segitzeko gogoan joan zaigu, krisi ekonomikoa ere etorri zen noizbait, zahartu ere zahartu gara, hurrena pandemia etorri zen, eta ajeak, eta zer esango dizut, bada, biziraun dugu, behinik behin, eta bizirautea bera ez da gutxi.

“Ostiela!” eta gero, uste nuen idazle profesionalaren bidea egiten hasiko nintzela, eta egiteko moduan izango nintzela”

“Bestelako lanak” egin behar izan dituzula esan diguzu lehenago. Zertaz ari zinen?

Lan ez intelektualak: kale-garbitzaile, barrera-zain, igeltsero, pintore... Hamasei-hamazazpi urterekin hasi nintzen bizi-modua ateratzen, aita zena hil zitzaigunean. Ez zorrik, ez zorrikerik dugu, bestela urkatuko gintuzten hemen, indarrez... Lehenengo lana, gaztandegi batean egin nuen, eta harrezkero ez naiz lanean gelditu, eta lanean ari naiz oraindik, baina DBE (Diru sarrerak Bermatzeko Errenta) jasotzen, eta hori ere zama handia da, azkenekoa da DBE jasotzea. Bestalde, ezgaitasun bat ere badut, ez da fisikoa, ez mentala, ez da psikikoa, baina emozionala bai. Fisikoki ere ez ditut 16 urte, 61 baizik, hezurak zelanbait, eta ai nire juanetea! Eta, ondorioz, gorabeherak izaten ditut. Baina ez naiz bipolarra, ez *eskizo* ere, badaezpada esanda.

Hala ere, Usurbilgo sendategian izan zinen iaz, eta hantxe aurkitu zenuen zuregana ekarri gaituen ipuina, *Errusiar erruleta*...

Hantxe izan nintzen bai, Usurbilen, lehortegian, edanak zer dakarren bada-kigu-eta, unilaterialitatea, alegia. Baina esan dut, testua han aurkitu nuela, lizentzia poetikoa da. Berriz esan behar al dizut?! Edgar Allan Poek Arthur Gordon Pymen istorioa botila batean aurkitu zuen bezala, aurkitu nuen nik *Errusiar erruleta*... Usurbilen. Lizentzia, edo, beharbada, benetan aurkitu nuen testua, eta moldatu, eta osatu nuen ipuina? Eta inork ba al daki, bada!? Eta ipuin hori bezala, hainbat artikulua, ipuin, eta bestelako dauzkat, bukatzeaz beti, edo amaituak, baina hortxe... Ez ahal dira, behintzat, azkenean denak zabortegira joango! ●

